

Pieśń XXV (Użałuj sie, kto dobry, a potłucz zawiasy...)

JAN KOCHANOWSKI

PIEŚNI, KSIĘGI PIERWSZE

*Pieśń XXV*¹²

Użałuj się³, kto dobry, a potłucz zawiasy
I mnie samę wrzuc w ogień; bo prze te niewczasy⁴
Dobrze⁵ już nie szaleję, ja, furta strapiona;
Jednak⁶ mię ten bezmierny niepokój dokona⁷.

Że to żadna Boża noc nigdy nie minęła,
Abych kiedy okrutnych razów nie podjęła⁸
Od tych sprosnych pijanic; nie mówię o słowa,
Łatwiejsza to, kiedyby⁹ cała była głowa.

Co tu za mej pamięci powrozów stargano,
Wrzeczadzów¹⁰ ukręcono, młotków¹¹ skołatano;
Teraz już głowicami¹² łotrostwo mię tłucze,
A ubogi gospodarz kryje pod sie klucze.

To nietajna, że cierpię nie za swoją winą,
Ale wszeteczna pani wszystkiego przyczyną,
Która nie wiem na jaki żywot się udała¹³,
Że i wstydu, i dobrej sławy zapomniiała.

Ja, to Bóg wie, przestrzegam swojej powinności,
A taję, ile mogę, jej zbytków i złości.
Cóż po tym, kiedy ludzie na zęby ją wzięli¹⁴?
Ona wie, jeśli fałszu czy prawdy się jęli.

Ale jeśli mię, smutną, ciężkie razy bołą,
Nie mniejszą mam przed owym nędznikiem niewołą,

¹Ks. I, Pieśń XXV — skarga furty skierowana do pięknej dziewczyny; klasyczny przykład gatunku zwanego paraklausithyron, którego realizacje pojawiały się już wyżej w Ks. I, *Pieśni XXI* i *Pieśni XXIII*. Pieśń nawiązuje do elegii (I, 16) Propercjusza (do w. 25 stanowi naśladowanie, a dalej przekład). [przypis redakcyjny]

²W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Pieśniach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

³użałować się (starop.) — ulitować się. [przypis redakcyjny]

⁴niewczasy (starop.) — niewyspanie, przemęczenie, niewygody. [przypis redakcyjny]

⁵dobrze (daw.) — omal. [przypis redakcyjny]

⁶jednak — tu: w końcu. [przypis redakcyjny]

⁷dokonać (starop.) — dobić, zabić (por. pokrewne: konać; dokonać żywota). [przypis redakcyjny]

⁸Abych (...) okrutnych razów nie podjęła — żebym nie doznała (nie otrzymała) okrutnych ciosów. [przypis redakcyjny]

⁹nie mówię o słowa, / Łatwiejsza to, kiedyby — nie chodzi już o to, co mówią, łatwiej by to było znieść, gdyby. [przypis redakcyjny]

¹⁰wrzeczadz (daw.) — zamek; urządzenie do zamykania bramy w postaci żelaznej sztaby lub drąga obracającego się na sworzniu. [przypis redakcyjny]

¹¹młotek — chodzi tu o młotek wiszący na bramie i używany jako kołatka. [przypis redakcyjny]

¹²głowica — rękojeść broni. [przypis redakcyjny]

¹³na jaki żywot się udała — jaki rodzaj życia wybrała. [przypis redakcyjny]

¹⁴na zęby ją wzięli — zaczęli ją obmawiać (por. dzisiejsze „wziąć kogoś na języki”). [przypis redakcyjny]

Co tu noc pole nocy¹⁵ płacze mi nad głową
Ani mi spać dopuści swą żalną mową.

«Furto — powiada — sroższa niżli pani twoja,
Mnie to na złość trzymasz sie tak mocno podwoja¹⁶;
Czemu mię w dom, smutnego, nie puścisz? Gdyż¹⁷ mojej
Skrytej prośby nie umiesz odnieść paniej swojej!

Tak-że ja, biedny człowiek, w swym ciężkim frasunku
Nie mam uznać¹⁸ na wieki żadnego ratunku?
I już mię nocleg potkać uczciwszy nie może,
A ten zimny próg muszę przyjmować za łożę?

Mych niewczasów litują nocy nieprzespane,
Litują pełne gwiazdy, wiatry niewytrwane¹⁹;
Ty sama nie chcesz baczyć ludzkich doległości²⁰,
A swym tylko milczeniem wiecznie zbywasz gości.

Gdzieś to namniejsze słówko przez skałę przepadło²¹,
A na zapamiętałym²² uchu paniej siadło;
By kamień, by żelazo w sercu swym chowała,
Nie wierzę temu, żeby westchnąć raz nie miała.

Teraz na szczęśnej ręce u drugiego leży,
A moja prózna mowa przecz za wiatry bieży;
Ale ty, coś przyczyną tych wszystkich trudności,
Furto, mówię, niewdzięczna moich uczynności²³,

Tobiem ja złego słowa nie rzekł jako żywo,
Co drugi rad uczyni, gdy mu miejsce krzywo,
Żebyś mi tę niewdzięczność okazować miała
A mnie całą noc płakać pod niebem niechała²⁴.

Alem cię rychlej nowym rymem udarował
I twoje niskie progi wdzięcznie ucałował,
Com sie razów²⁵ obrócił u twego podwoja,
Obiatami²⁶ szukając u świętych pokoja».

To tego²⁷ i co lepiej oni²⁸ tam umieją,
Całą Bożą noc będzie, aż kury odpieją²⁹.
Takżeć mię, smutną, to złe paniej obyczaje,
To tego płacz frasuje, aż mię ledwie staje³⁰.

¹⁵*noc pole nocy* — noc podle nocy, czyli noc po nocy. [przypis redakcyjny]

¹⁶*podwoja* (starop. forma D. lp) — bocznej futryny drzwi. [przypis redakcyjny]

¹⁷*gdyż* — tu: skoro. [przypis redakcyjny]

¹⁸*uznać* — doznać, doświadczyć. [przypis redakcyjny]

¹⁹*niewytrwany* (starop.) — nie do wytrzymania. [przypis redakcyjny]

²⁰*doległość* (daw.) — cierpienie, dolegliwość. [przypis redakcyjny]

²¹*Gdzieś to (...) przepadło* — oby przeniknęło. [przypis redakcyjny]

²²*zapamiętały* — uparty w złym. [przypis redakcyjny]

²³*uczynność* — tu: przysługi, podarki. [przypis redakcyjny]

²⁴*niechać* (starop.; tu forma 3 os. lp r.ż.: niechała) — zostawić. [przypis redakcyjny]

²⁵*Com sie razów* — ilem się razy. [przypis redakcyjny]

²⁶*obiata* (daw.) — ofiara. [przypis redakcyjny]

²⁷*tego* — w domyśle: tego śpiewania. [przypis redakcyjny]

²⁸*oni* — w domyśle: kochankowie śpiewający w nocy. [przypis redakcyjny]

²⁹*odpieją* — skończą pisać. [przypis redakcyjny]

³⁰*mię ledwie staje* (starop.) — ledwie żyję. [przypis redakcyjny]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/piesni-ksiegi-pierwsze-piesn-xxv>

Tekst opracowany na podstawie: Pieśni Jana Kochanowskiego księgi dwoje, Drukarnia Łazarzowa, Kraków, 1586

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Olga Sutkowska, Piotr Wilczek.

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.